

AVOCATUL ORĂDEAN PAVEL MALIȚA (1895–1981) ȘI ROLUL LUI ÎN CONSOLIDAREA ROMÂNISMULUI LA GRANIȚA DE VEST A ROMÂNIEI ÎNTREGITE

Radu ROMÎNAȘU

Doctor, lector universitar

Universitatea din Oradea

ORCID: 0000-0003-0756-1065

CZU: 347.965:94(498)

DOI: <https://doi.org/10.59295/lrr2023.23>

Summary:

Oradean lawyer Pavel Malița(1895-1981) and his role in the consolidation of romanianism on the western border of whole Romania

Oradean lawyer Pavel Malița was a personality of the local elite who was involved in the process of culturalization and consolidation of Romanianism on the western border of interwar Romania. He stood out, in particular, by organizing numerous cultural-religious meetings in Oradea and Bihor. His words sought to strengthen in the spirit of the people the attachment to the church and the nation. Elected vice-president of the Association "Oastea Domnului" - Oradea branch, he was the main organizer of several meetings in the communes of Bihor County. Needy people have benefited from his charitable projects in Oradea. Dispersal of prints represented another mean of cultural-national propaganda for the interwar times, especially in the villages of Bihor, where, gradually, the printed word imposed itself in the life of the rural community. As a result, the lawyer tried to spread as many books, brochures and newspapers as possible.

Key words: *culture, nation, the interwar period, the western border.*

După 1918, tânărul stat național unitar român a răspuns energic solicitărilor de ordin cultural care au venit dinspre provinciile istorice românești unite cu Vechiul Regat, în cazul de față Crișana, aflată în părțile vestice ale Transilvaniei. Astfel, printr-o politică culturală gândită și aplicată dinspre centru spre periferie, s-a declanșat - cu o efervescentă sporită - o mobilitate a elitei¹ culturale românești, dinspre Vechiul Regat, îndeosebi spre Transilva-

¹ Potrivit *Dicționarului Explicativ al Limbii Române*, termenul de *elită* desemnează un grup de persoane care reprezintă ceea ce este mai bun și mai valoros, într-o comunitate, o societate etc. De altfel, cuvântul provine de la latinescul *eligere* care înseamnă *a alege, a tria*. În spațiul românesc, termenul este folosit pentru prima oară de Ion Heliade Rădulescu, undeva la mijlocul secolului al XIX-lea, pentru a desemna o anumită parte a boierimii care este chemată să susțină procesul de modernizare din Principate. Ulterior, spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului următor, termenul este analizat mai ales de sociologi, între care îi amintim pe Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca, Rober Michels etc. Vezi în acest sens Mircea Platon. *Elitele și conștiința națională*. București: Editura Contemporanul, 2017.

nia, mișcare care a avut drept țel reechilibrarea balanței cultural-naționale, acolo unde elementul românesc era deficitar datorită împrejurărilor istorice anterioare momentului 1918. Ajungând în Transilvania, intelectualii din Vechiul Regat au descoperit complexul de inferioritate încercat de români în raporturile stabilite cu maghiarii și sașii în epoca modernă. Este și cazul Crișanei, unde îndeosebi cultura de expresie maghiară era puternic ancorată în realitatea socio-culturală a vremii, care avea nevoie de o elită intelectuală românească din ce în ce mai puternică și mai prezentă în realitatea socială pentru a consolida și prezerva identitatea națională, în special prin intermediul actului cultural. Din această perspectivă, suntem de acord cu istoricul Gabriel Moisa care vorbește - într-o lucrare cu o tematică identică cu cea abordată de noi - despre „un fenomen specific tuturor statelor naționale nou constituite după Primul Război Mondial în Europa Centrală”².

Însă la românii ardeleni, în general, și la cei bihoreni, în particular, procesul despre care vorbim nu a avut un traiect unilateral, de la *centru* spre *periferie*, ci el s-a generat și în sens invers, de la *marginii* spre *centru*, întrucât și provincia a avut nevoie de autolegitimare în context național ca furnizoare de românită etnică și culturală. Era vorba despre concepția așa-numitului *localism creator*³ a cărui germen a fost spiritul de inițiativă care a animat și pe reprezentanții elitei locale românești. Oameni ai ideilor, dar și ai faptelor, această elită s-a afirmat pe toate fronturile modernizării societății românești, desigur cu rezultate inegale, însă animați mereu de o credință sinceră în progres și în viitorul neamului românesc. Ea a fost alcătuită din spirite extrem de variate ca pregătire și statut social, dar a fost unită în convingerea că au de îndeplinit o misiune istorică în cadrele noului stat român. Din această perspectivă, elita a reprezentat o masă critică, favorabilă schimbării de paradigmă, reușind să orienteze treptat societatea românească spre consolidarea obiectivelor naționale și spre imperativele modernizării. Un astfel de lider a fost și avocatul orădean Pavel Malița.

Pavel Malița (*Pavelea* - cum era cunoscut în cercul său restrâns de prieteni) s-a născut la 9 ianuarie 1895 în comuna Săcădat (jud. Bihor), într-o familie de țărani. Tatăl său, Mihail Malița, știa carte și a fost cântăreț bisericesc, iar mama sa se numea Saveta. Pavel a fost cel mai mic din cei patru copii născuți în familia Malița, primul născut fiind Vasile, apoi au urmat surorile Oana și Maria.

Copilăria și-a petrecut-o în comuna natală, unde urmează și primii ani de școală, sub îndrumarea unui învățător cu o rară vocație pedagogică, Ștefan Popoviciu, decedat în Primul Război Mondial pe frontul din Serbia.

² Gabriel Moisa. *Elită locală și identitate națională la frontiera de vest a României în perioada interbelică*. Mihail G. Samarineanu și George A. Petre. Oradea: Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2020, p. 17.

³ Al. Dima. Localismul creator. În: *Familia*, 1935, nr. 2, pp. 3-8.

Din anul 1905, tânărul Pavel Malița își continuă studiile la Oradea, la școala elementară care funcționa în cartierul Velența. Au urmat anii de liceu petrecuți la Beiuș, la cunoscutul Gimnaziu „Samuil Vulcan”, unde a primit o bursă din *fondul Jinga* de 340 de coroane pentru anii școlari 1913/1914 și 1914/1915⁴. Sunt, de altfel, anii de debut ai primei conflagrații mondiale, context în care tânărul Pavel Malița este recrutat de pe băncile școlii, trecut rapid printr-o școală de ofițeri și trimis pe frontul italian, luptând în Alpii Tirolezi, ca sublocotenent, în armata austro-ungară. Ca șef de pluton, după mai multe tatonări, a reușit să convingă ofițerii austrieci ca și românii aflați în efectivul pe care-l conducea să lupte sub propriul drapel. După război, steagul a fost mulți ani păstrat într-un geamantan în podul casei familiei Malița⁵. Visul său, potrivit mărturiei unicului său fiu Mircea Malița (1927-2018), profesor, academician, diplomat și om de cultură, era „să ajungă prizonier la italieni pentru a vedea Roma, vechea mamă a românilor”⁶. Pe front a scăpat miraculos de moarte, după un puternic atac de artilerie. Apoi datorită condițiilor grele de pe teatrele de operațiuni militare, a fost suspectat de tuberculoză, internat în mai multe spitale pentru investigații medicale și, astfel, a ajuns în Serbia și Viena. De aici, în toamna anului 1918, s-a reîntors în Bihor, unde a intrat în contact cu efervescența politicii mișcării naționale a românilor din Transilvania, în contextul destrămării monarhiei bicefale. Astfel, el devine un apropiat a lui Aurel Lazăr și Nicolae Zigre, doi mari lideri ai românilor din această parte de țară. Intră în garda națională orădeană, cu grad de locotenent. De altfel, dr. Aurel Lazăr a influențat și a trasat itinerariul profesional a lui Pavel Malița, îndemnându-l să studieze dreptul (științele juridice), fapt concretizat în cadrele României întregite, la Universitatea din Cluj, inaugurată de regele Ferdinand I în februarie 1920. Același Aurel Lazăr, în tumultul preparativelor din toamna-iarna anului 1918-1919, i-a încredințat o serie de documente de o certă importanță care trebuiau să ajungă la Alba Iulia în memorabila zi de 1 Decembrie 1918. Era vorba despre semnăturile românilor de pe Crișul Repede, prin care aceștia susțineau Marea Adunare Națională și hotărârile luate de aceasta⁷.

În drumul său spre Alba Iulia, în gara din Arad, a trecut din nou prin momente de cumpănă, fiind acostat de bandele lui Béla Kun. Prezența sa de spirit și experiența dobândită pe linia frontului, i-au salvat viața. Ca urmare, Pavel Malița a fost martor ocular la tot ceea ce s-a întâmplat în ziua istorică de 1 Decembrie 1918. Peste ani, el a scris despre atmosfera acelei zile cruciale

⁴ Teodor Neș. *Oameni din Bihor 1848-1918*. Oradea: Editura Bibliotecii Revistei Familia, 2006, p. 286.

⁵ *Marea Unire – începutul înrolării în lupta cu păcatul. Biografia unui ostaș biruitor: fratele Pavel Malița* (<https://oasteadomnului.ro/marea-unire-inceputul-inrolarii-in-lupta-cu-pacatul/>) (accesat: 28.10.2023).

⁶ Mircea Malița. *Secolul meu scurt*. București: Editura Rao, 2015, p. 26.

⁷ *Ibidem*, p. 29.

în destinul neamului românesc: „...*Nu pot uita (avea 84 de ani – n.n. R.R.) caracterul acela de masă a participanților, înfruntarea oricăror primejdii, a frigului, a oboselii...Parcă aud și văd și astăzi cum mulțimea ordonată, în tactul de marș al immurilor „Pe-al nostru steag” și „Deșteaptă-te române”, străbăteau străzile orașului, care răsunau de cântece naționale*”⁸.

La 28 septembrie 1919, se căsătorește cu Veturia Chirilă din Săcădat (jud. Bihor), fiica preotului din Tilecuș (jud. Bihor), cei doi stabilindu-se la Oradea, unde Pavel Malița ocupă postul de jurist al Prefecturii Bihor. Aici lucrează până în anul 1965 alături de cumnatul său Augustin Chirilă, subprefect și ulterior primar al Oradiei, când se pensionează.

Mircea Malița rememorează în lucrarea sa auto-biografică căldura din căminul familial, caracterizând propria sa familie ca fiind una de mijloc, foarte solidară, în mijlocul căreia „am învățat să ascult oameni, să-i observ, și să învăț de la ei”⁹.

După tragicul an 1940, familia Malița, asemenea altor zeci de familii românești din Bihorul cedat autorităților horthyste, se refugiază la Beiuș, iar peste patru ani, în august 1944, este nevoită din nou să ia calea bejeniei spre Arad, fugind din fața armatelor maghiare și germane.

În perioada administrației străine, avocatul Pavel Malița a sprijinit constant populația evreiască din Bihor, care trecea prin momente terifiante. În acest sens, iată mărturia fiului său, consemnată în memoriile sale: „*Ducea [Pavel Malița – n.n. R.R.] alimente, zahăr, pâine și ulei evreilor. De la tatăl meu am înțeles că esența creștinismului constă în iubirea aproapelui*”¹⁰.

Pavel Malița a murit în august 1981, fiind înmormântat alături de soția sa, în cimitirul localității Tilecuș (jud. Bihor).

Avocatul orădean s-a implicat activ în procesul de culturalizare inițiat cu mult entuziasm la granița de vest a țării de o serie de asociații și reuniuni culturale românești care trebuiau „*să activeze pentru trezirea conștiinței românești... prin ridicarea deasupra mărunțișurilor și necazurilor vieții zilnice și înnobilarea sufletului în ceea ce poate avea adânc*”¹¹. Era vorba despre o însemnată activitate de „refacere națională” în teritoriile românești unite cu Patria-Mamă în memorabilul an 1918, care urmărea reducerea unui handicap istoric și conexarea vieții culturale din părțile vestice (Banat, Crișana și

⁸ Cristina Pușcaș. Pavel Malița, participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Memorii despre lumea satului românesc. În: *Crisia*, 2022, pp. 329-349. Vezi în acest sens și Nicolae Bordașiu, Ioan Mircea Ghitea. *De la Săcădat la Alba Iulia. Părintele Iosif Tărău și avocatul Pavel Malița*. Editura: 2018, 2019, pp. 51-53.

⁹ Ilie Rad. *Dialog cu domnul academician Mircea Malița* (<https://ilierad.ro/dialog-cu-domnul-acad-mircea-malita/>) (accesat: 15 mai 2023).

¹⁰ Mircea Malița, *Op.cit.*, p. 93.

¹¹ Ion Bradu. Reuniunea culturală Cele Trei Crișuri din Oradea. În: *Contribuții culturale bihorene*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Bihor. Oradea: 1974, p. 171.

Maramureș) la fluxul real și profund al spiritualității naționale, impedimentele anterioare urmând a fi depășite printr-o acțiune energetică și hotărâtă¹².

Ca urmare, Pavel Malița a fost implicat în organizarea unor numeroase șezători cultural-religioase desfășurate sub egida Asociației „Oastea Domnului” – filiala Oradea¹³, alături de preoți și alți intelectuali orădeni, atât în mediul urban, cât și în cel rural¹⁴. Principalii lui colaboratori din Oradea au fost preotul Popovici și E. Mihoc, cu care a inițiat acțiuni cultural-religioase pe tot parcursul perioadei interbelice, în special în cartierul Velența din Oradea, în fața unor audiențe din ce în ce mai numeroase¹⁵.

Prin urmare, implicarea sa în activitatea filialei Oradea a „Oastei Domnului” a fost decisivă. De altfel, avocatul orădean a făcut parte din prima serie de intelectuali orădeni care au intrat în rândurile Asociației, prin anii '30, acesta reușind să grupeze în jurul său o serie de personalități locale, cu care a demarat acțiuni cultural-religioase reușite, atât în Oradea, cât și în alte localități ale județului.

El a făcut parte din comitetul de organizare a evenimentelor prilejuite de Congresul general al „Oastei Domnului”-filiala Oradea din 22 octombrie 1938 ținut în sala teatrului „Regina Maria” și prezidat de episcopul Nicolae Popoviciu, cu care a colaborat eficient și constant în acțiunile religioase inițiate în satele și orașele Bihorului. De asemenea, peste un an, la 6 aprilie 1939, a coordonat grupul administrativ pentru organizarea manifestărilor prilejuite de aniversarea a zece ani de existență a filialei Oradea a „Oastei Domnului”¹⁶.

În cadrul tuturor acestor manifestări, impresionează, în primul rând, multitudinea cuvântărilor, care încercau să inoculeze în sufletul credincioșilor atașamentul față de biserică și națiune. Amintim doar câteva dintre ele: (*Iconoclaștii moderni* – la Oradea, *Despre patima beției, desfrânării și lăcomiei* – la Alparea, *Despre roadele Duhului Sfânt* – la Beznea, în fața unui auditoriu de peste 600 de persoane etc.)¹⁷.

¹² Viorel Faur. Contribuția Reuniunii Cele Trei Crișuri din Oradea la configurarea unor semnificative tradiții muzeistice”. În: *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1982, nr. 5, pp. 50-51.

¹³ Avocatul Pavel Malița a fost printre primii intelectuali din Oradea care a intrat în această Asociație în jurul anului 1930. Vezi în acest sens Traian Dorz. *Fericiții noștri înaintași* (în continuare: *Fericiții noștri...*). Sibiu: Editura Oastea Domnului, 2009, p. 72.

¹⁴ Adunările Oastei din Oradea. În: *Oastea Domnului*, 1934, nr. 43, p. 3; Miron Erdei. *Propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în prima jumătate a secolului XX*. Oradea: Editura Cogito, 2001, p. 284; *Noua Gazetă de Vest*, 1938, nr. 739, p. 2.

¹⁵ Adunările „Oastei” din Oradea. În: *Oastea Domnului*, 1934, nr. 43, p. 3; *Noua Gazetă de Vest*, 1938, nr. 739, p. 2.

¹⁶ *Noua Gazetă de vest*, 1938, nr. 728, p. 4; Idem, 1939, nr. 854, p. 5-6.

¹⁷ Serbarea religioasă a Oastei Domnului. În: *Gazeta de Vest*, 1934, nr. 1380, p. 2; O impresionantă serată de colinde a Oastei Domnului. În: *Noua Gazetă de Vest*, 1937, nr. 494, p. 5; Dan Pompiliu. Oastea Domnului și școala românească. În: *Legea românească*, 1935, nr. 10, pp. 88-89; *Foaia școlară*, 1929, nr. 5-6, p. 486; Misiunile Oastei Domnului din ziua de 26 februarie. În: *Noua Gazetă de Vest*, 1939, nr. 825, p. 21; Conferință religioasă. În: *Gazeta de Vest*, 1934, nr. 1168, p. 6; Conferințele care ne lipseau. În: *Ibidem*, nr. 1171, p. 2; De la Oastea Domnului. În: *Noua Gazetă de Vest*, 1940, nr. 1087, p. 3.

Un alt exemplu elocvent de implicare în realitățile cultural-spirituale ale Bihorului interbelic a fost și sfințirea steagului „ostașilor” din comuna Sârbi în ziua de 17 mai 1936. La manifestări au fost prezenți și delegați ai „Oastei Domnului” din Oradea, în frunte cu A. Magier, P. Dan și Pavel Malița, însoțiți de fanfara Școlii Normale și de corul teologilor¹⁸.

În vara anului 1939, avocatul Pavel Malița, vicepreședinte al Asociației Oastea Domnului – filiala Oradea, a fost principalul organizator al mai multor întruniri religioase în comunele Leș, Nojorid, Alparea, Beliu și Sârbi¹⁹.

Pavel Malița a fost și sufletul proiectului caritabil inițiat de „Oastea Domnului” din Oradea, prin constituirea unei bucătării populare numită și „masa săracilor”, deschisă în 15 decembrie 1932, pe cheltuiala membrilor Asociației, susținuți și de Primăria orădeană. Această cantină era amplasată în cartierul Ioșia, pe strada Vasile Goldiș, la numărul 1, unde aproximativ 100 de persoane nevoiașe de la periferia orașului au beneficiat de o masă caldă gratuită, între anii 1932 și 1940²⁰.

Pe lângă susținerea cantinei, au fost angajate vizite la penitenciarul din localitate, la spitale, au fost vizitate casele de bătrâni și au fost cercetate persoanele nevoiașe. *„În fruntea celor ce se ocupau cu însuflețire de toate aceste binefaceri – scria Traian Dorz - era avocatul Pavel Malița, totdeauna neobosit și fericit, când pregătea sau încheia câte o astfel de operă binecuvântată”*²¹.

Colportajul a reprezentat un alt mijloc eficient de propagandă cultural-religioasă pentru timpurile interbelice, mai ales în satele bihorene unde, treptat, cuvântul tipărit s-a impus în viața comunității. Ca urmare, Asociația „Oastea Domnului”, mai ales prin filiala Oradea, s-a străduit să răspândească în popor cărți, broșuri și gazete religioase, pentru cunoașterea învățăturilor bisericești, a Sfintei Scripturi și a vieții Sfinților. În anul 1932, secția de colportaj a filialei orădene a desfăcut peste 3.000 de cărți și broșuri religioase, în valoare de 33.000 de lei, pentru ca, în anul 1938, din distribuția miilor de cărți, cruciulițe și icoane, suma obținută să depășească 250.000 de lei. Un rol important în această acțiune l-a avut Pavel Malița care a inițiat și întreținut în orașul de pe Crișul Repede un centru de desfacere a cărților

¹⁸ Sfințirea steagului Oastei din Sârbi-Bihor. În: *Iisus Biruitorul*, 1936, nr. 26, p. 2.

¹⁹ Pavel Pag. Să ne cunoaștem înaintașii. În: *Timotheos* (supliment al foii *Iisus Biruitorul*), 1996, nr. 3, p. 7; „Misiunea Oastei Domnului” din Oradea în comunele Leș și Nojorid. În: *Noua Gazetă de Vest*, 1939, nr. 902, p. 3; O înălțătoare manifestare religioasă în Alparea. În: *Ibidem*, nr. 957, p. 3; O frumoasă manifestare religioasă-culturală în comuna Beliu. În: *Ibidem*, nr. 968, p. 4.

²⁰ *Legea românească*, 1932, nr. 24, p. 9; Aurelia Popescu. Oastea Domnului și caritatea creștină. În: *Ibidem*, 1935, nr. 10, pp. 85-86, 91-92; Arhivele Naționale. Serviciul Județean Bihor (în continuare: AN-SJBh). *Fond Episcopia Ortodoxă Oradea*, dos. 442, ff. 77-78; Idem, *Fond Parohia ortodoxă română Oradea*, dos. 8/1925-1950, f. 170; *Noua Gazetă de Vest*, 1938, nr. 514, p. 7; „Închiderea bucătăriei Oastei Domnului” din Oradea”, în *Ibidem*, 1940, nr. 1139, p. 3.

²¹ Traian Dorz. *Fericiții noștri...*, p.74.

și publicațiilor editate de Centrala de la Sibiu²². Activitatea sa de colportaj desfășurată în Bihor l-a determinat pe preotul Iosif Trifa de la Sibiu, inițiatorul „Oastei Domnului”, să-i transmită mulțumirile sale printr-o scrisoare datată 19 decembrie 1936. Spicuim doar un fragment: „*Praiubitul nostru luptător. În Numele Domnului îți mulțumesc pentru toată dragostea și tot ajutorul cu care ne-ai însoțit de la început. Bunul Dumnezeu Care știe ostenele și jertfele fiecăruia să vă dea răsplată de Sus*”²³. Peste doar o lună, același preot îi expedia o nouă scrisoare, prin care îl ruga să îl ajute financiar pe Traian Dorz cu sume rezultate din vânzarea cărților religioase editate de „Oastea Domnului” din Sibiu: „*În numele Domnului, te rog să treci din contul cărților noastre pentru fratele Traian Dorz orice sumă de care va avea lipsă, pentru ca să nu sufere întru nimic acolo unde sunt multe lipsuri și necazuri*”²⁴.

De altfel, în ședința Comitetului Central al „Oastei” din Oradea, prezidată de Dan Pompiliu și Pavel Malița, desfășurată în aprilie 1939, s-a hotărât, în unanimitate, intensificarea acțiunii de răspândire a cărților de poezii și cântări specifice „Oastei Domnului” în satele bihorene, precum și redactarea unei gazete religioase locale. Toate aceste eforturi s-au materializat și prin organizarea unei biblioteci a Asociației (la început cu 200 de volume, în marea lor majoritate cu un conținut religios și moral), în ianuarie 1935, care a funcționat în *Casa Națională a Județului Bihor*²⁵.

În timpul refugiului de la Beiuș, Pavel Malița a ajuns să cunoască și mai profund lumea satului românesc, pe care a cercetat-o mergând pe jos zeci de kilometri, prin ploaie, zăpadă, vânt ori arșiță, fără să se arate obosit sau abătut, alături de echipele de propagandă cultural-religioasă ale „Astrei” și ale „Oastei Domnului”. Mărturia lui Traian Dorz - și din această perspectivă - este edificatoare: „*Cu o felie de pâine în buzunar, singura noastră merinde, porneam adeseori duminica dis de dimineață, de pe la ora 2, pe jos, câte 15-20 de kilometri, până la vreo adunare de la Vălani ori Pietroasa... adeseori pe ploaie, pe inundații, pe zăpadă ori noroaie. Ajungeam pe la orele 9-10 la biserică din sat... Dar de la intrarea în sat și până la biserică, pe câți copii*

²² Cornel Magier. „Oastea Domnului” și colportajul. În: *Legea românească*, 1935, nr. 10, p. 87; AN-SJ-Bh, *fond Episcopia Ortodoxă Oradea*, dos. 442, f. 77-78; *Noua Gazetă de Vest*, 1938, nr. 728, p. 4; *Ibidem*, 1939, nr. 865, p. 4; Pavel Pag. *Op. cit.*, p. 7; „Biblioteca Oastei Domnului” din Oradea. În: *Gazeta de Vest*, 1935, nr. 1398, p. 6; *Legea românească*, 1935, nr. 10, p. 87; Sfințirea steagului Oastei din Sârbi-Bihor. În: *Iisus Biruitorul*, 1936, nr. 26, p. 2.

²³ Traian Dorz, *Fericiții noștri...*, p.75.

²⁴ *Ibidem*, p. 77.

²⁵ Cornel Magier. „Oastea Domnului” și colportajul. În: *Legea românească*, 1935, nr. 10, p. 87; AN-DJ-Bh. *Fond Episcopia Ortodoxă Oradea...*, dos. 442, ff. 77-78; *Noua Gazetă de Vest*, 1938, nr. 728, p. 4; *Ibidem*, 1939, nr. 865, p. 4; Biblioteca „Oastei Domnului” din Oradea. În: *Gazeta de Vest*, 1935, nr. 1398, p. 6; *Legea românească*, 1935, nr. 10, p. 87.

îi întâlnea pe drum, [Pavel Malița – n.n. R.R.] îi chema la el și, din buzunarele pline de bomboane, le împărțea, spunându-le: Să veniți la biserică cu părinții voștri”²⁶.

Același Traian Dorz, în lucrarea sa auto-biografică *Hristos - mărturia mea*, în trei volume, evocă faptele, atitudinea și dăruirea de sine a avocatului Pavel Malița, în special în raporturile personale stabilite cu acesta: „În timpul întâlnirilor mele cu frații de la Oradea a fost totuși între fețele lor și una mai deosebită, care m-a atras mai caldă și mai binevoitoare...În ochii fratelui Pavel Malița, avocatul și jurisconsultul prefecturii, am văzut blândețea, bunătatea și smerenia unui adevărat om al lui Dumnezeu...Am trecut mai întâi pe la o prăvălie de încălțăminte de unde mi-a cumpărat o pereche de bocanci cu care m-am încălțat în locul opincilor de acasă. Apoi m-a dus la școala de cântăreți bisericești...A vorbit cu directorul și acesta m-a primit în anul întâi, asigurându-mi bursă și întreținere pe tot timpul școlii...Peste câteva zile acest om binevoitor m-a dus și la gimnaziul din localitate, vorbind de asemenea și cu directorul acestei școli să mă înscrie pentru a urma și aceste cursuri”²⁷.

În timpul șederii la Oradea, Dorz se îmbolnăvește grav și este internat în spital. „Singurul care mai venea pe la mine era fratele Pavel Malița – își amintește poetul - ... Tot cu ajutorul lui mi-am făcut ieșirea din spital, și cu banii și urările sale, am luat loc în vagonul de clasa a treia spre Sibiu”²⁸.

Toate aceste acțiuni cultural-religioase prezentate succint în lucrarea de față, au avut menirea de a consolida tranziția românilor din Bihor de la naționalitatea genetică, la personalitatea națională. În cadrele acestui proces de culturalizare, nu era vorba despre deșteptarea naționalismului prin cultură, ci de a face, la granița de vest a țării, cultură prin intermediul mijloacelor naționale. Procesul în sine urmărea și menținerea elitelor intelectuale în strânsă legătură cu poporul din mediul rural, depozitarul identității naționale, fie ea și instinctivă și poate, pe alocuri, chiar nearticulată. Ne-am obișnuit, poate prea mult, să percepem satul de odinioară ca fiind mut, fragmentar și pierdut în negura timpului și a sărăciei. În realitate, el purta gesturile și memoria unei lumi mult mai adânci, pe care intelectualul interbelic abia acum avea răgazul necesar a o descoperi și a o potența la propria ei dimensiune spirituală. Astfel, prin intermediul diverselor acțiuni culturale concretizate în lumea satului bihorean, intelectualii au fost puși în contact cu subiectul (poporul) și cu rezultatele muncii lui, iar țărani au

²⁶ *Ibidem*, pp. 77-78.

²⁷ Idem, *Hristos – mărturia mea*. Vol. I. Sibiu: Editura Oastea Domnului, 1994, pp. 113-114.

²⁸ Idem, p. 116.

încredere că „domnii de la oraș” pe care îi ascultau „ca pe niște profeți”, sunt alături de ei²⁹. Aceștia s-au dovedit a fi, de-a lungul perioadei interbelice, niște veritabili „antrenori culturali” care, prin procesul de culturalizare, au dezvoltat un exercițiu de consolidare a sistemului imunitar cultural românesc, după îndemnul formulat în epocă de Iuliu Hațieganu, potrivit căruia „satul trebuie dinamizat ca să umble pe picioarele sale”³⁰. Practic, vorbim despre niște oameni care au ajutat națiunea română să se dezvolte, printr-o conectare organică a subansamblelor ei. Accentul a căzut îndeosebi pe identificarea celor mai eficiente moduri de dezvoltare organică a României, în conformitate cu specificul național, cu istoria și cu interesele naționale. Aceste elite culturale au acționat pe tot parcursul perioadei interbelice pe baza existenței unui veritabil „proiect de țară”, care a pornit la drum cu o interogație fundamentală: „Pe ce cale trebuie să evoluăm?”. În funcție de răspunsurile formulate, aceste elite culturale au dovedit o largă disponibilitate pentru construcții culturale de anvergură. De altfel, construcția culturală a României a fost gândită pe termen lung, bazându-se pe talent, spirit de inițiativă, dar și pe perseverență amplificată de conștiința națională. Identificăm aici un efort de dezvoltare care pleca de la nivelul culturii locale și, astfel, prin asamblarea acestora, se putea ajunge la consolidarea statului național unitar român. De aceea, conceptul de *național* a funcționat în perioada interbelică, mai ales în domeniul vieții culturale, ca un veritabil catalizator al procesului de încheiere etnoculturală a românilor din zona graniței de vest a țării. Conceptul era menit să strângă în jurul lui energiile tuturor fiilor țării, pe care să-i motiveze și să-i încurajeze în procesul de afirmare a identității naționale proprii. Practic vorbim despre trecerea de la o identitate națională pasivă la una activă, prin intermediul unui naționalism cultural aflat într-o totală antiteză cu naționalismul exacerbat și xenofob născut în cabinetele politice³¹.

²⁹ Mircea Platon. *Națiune, modernizare și elite românești*. București: Editura Ideea Europeană, 2019, pp. 246-248.

³⁰ Ion Onuc Nemeș. *Astra în satul meu*. Sibiu: Editura „Astra Museum”, 2015, p. 66.

³¹ Mircea Platon. *Op. cit.*, p. 250.

Anexe documentare

1. Pavel Malița îmbrăcat în haină militară, alături de mama sa (sursa: Arhiva personală a doamnei Mihaela Malița, nepoata lui Pavel Malița)

2. Pavel Malița alături de alți intelectuali orădeni (sursa: www.urmasiimariuniri.ro) (accesat: 20.10.2023)

3. Pavel Malița - pensionar (sursa: <https://oasteadomului.info/fratele-avocat-pavel-malița/>)(accesat: 20.10.2023)

4. Pavel Malița împreună cu soția sa, Veturia Chirilă (sursa: www.urmasiimariuniri.ro) (accesat: 20.10.2023)

5. Academicianul Mircea Malița (1927-2018) (sursa: https://www.agir.ro/univers-ingineresc/numar-10-2018/o-personalitate-remarcabila-academicianul-mircea-malița-1927---2018_6052.html) (accesat: 20.10.2023)